

дови у проектних підходах. Як наслідок, спостерігається невтішна картина погіршення стану розвитку історичних міст. За останнє десятиліття набула поширення стихійна забудова, а також тенденція на здешевлення технології та матеріалів у проектних методах, що нашо́вхує на проведення аналогій із радянським періодом. Недалекоглядний комерційний підхід стає мало не основним чинником, що впливає на зовнішній вигляд будівель в історичному середмісті. Проте саме об'єкти, які мають збережену історико-мистецьку вартість, повинні особливо цінуватися і користуватися підвищеною увагою як з боку фахівців, так і пересічних громадян. У процесі міського оновлення важливо завжди зважати на відповідність стилю, композиційних особливостей уже сформованого і перевіреного часом архітектурного середовища.

1. Буравченко С. Нова панорама Прикарпаття. Відтворення малих історичних міст регіону / С. Буравченко, О. Чижевський // *Особняк*. — 2001. — № 2(21). — С. 5–6.

2. Інжуватова Х. «Дрібниці» перебудови / Х. Інжуватова // *Україна молода*, 23–24 листопада 2012 р. — С. 18.

3. Кэлоэй С. Элементы стиля : энциклопедия архитектурных деталей / Пер. с англ. / С. Кэлоэй, А. Пауерс. — М.: ООО «Магма», 2006. — 592 с.

4. Тимофієнко В. І. Історико-містобудівні дослідження Одеси / В. І. Тимофієнко, В. В. Вечерський, О. М. Сердюк, Т. А. Бобровський; за ред. В. Вечерського. — К.: Фенікс, 2008. — 156 с.

5. Шпільчак У. Новітні тенденції у художньому ковальстві на початку XXI ст. на прикладі м. Івано-Франківська / У. В. Шпільчак // *Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаника*. — Серія: Мистецтвознавство. — Випуск 21–22. — Івано-Франківськ. — 2011. — С. 69–74.

6. Шпільчак У. Сприйняття історичного міського середовища у контексті регенерації (на прикладі міст Західної України) / У. В. Шпільчак // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка*. — Серія: Мистецтвознавство. — № 3. — 2012. — С. 258–263.

Оксана АНТОНЮК,
мистецтвознавець

АБЕТКА ВАСИЛЯ ЧЕБАНИКА

Українська держава відсвяткувала двадцять другу річницю своєї незалежності, свого відновлення. І весь цей час ми живемо без одного з головних символів держави — без великого герба. Що ж говорити про те, що ми досі не маємо одного з елементів нашої самоідентифікації — своєї української абетки, яка, на жаль, поки що є надто уподібненою, графічно ідентичною російській, і це питання не стільки політичне, як культурологічне.

Кожного дня ми усотуємо велику кількість інформації, зокрема через читання, а, отже, і через шрифт. Ми навіть не сприймаємо літери якось окремо, усвідомлюючи слова, як сталий знайомий образ, як ієрогліф. І доки нам зручно читати і ми не відчуваємо дискомфорту, навряд ми помітимо, якої форми знаки, які вони мають пропорції, контрастність, але всі, здавалося б, непомітні на перший погляд нюанси — засічки-серифи, або їх відсутність, величина вічка-просвіту, виноси літери, навіть проміжки між літерами (ритм) та інше — роблять текст легким або ні для читання.

Змінювалися історичні епохи, мистецькі стилі, модні віяння — все це наклада-

ло відбиток і на форму літери (згадаємо хоча б подібність елементів архітектури українського бароко і елементів каліграфії козацького скоропису тієї доби), на сьогодні існує велика розмаїтість форм і декоративних варіацій на тему шрифтів. І чи розуміємо ми, що створити зручні для читання знаки — це велике мистецтво, що потребує чималого досвіду? Довгий час побутувала думка щодо створення шрифту, як до ремесла (яке все ж таки потребує майстерності), а не як на особливу складну й тонку галузь мистецтва [1].

Як зазначав дослідник рукописних шрифтів, художник В. Мітченко, у написаній 1992 р. статті «Мистецтво скоропису в просторі українського бароко»: «...виражальні можливості латиниці...досліджено досить ґрунтовно. Їм присвячені чудові альбоми провідних фахівців у цій галузі — досить назвати імена А. Капра, Г. Цапфа, Я. Чіхольда, В. Тоотса. В той же час кирилиці та проектуванню сучасних шрифтів на її основі серйозну увагу приділяють лише болгарські спеціалісти (В. Йончев та ін.) [2].

Звичайно, з того часу багато що змінилося завдяки і самому В. Мітченку, великий вплив на розвиток шрифтової культури мають, наприклад, В. Юрчишин, В. Чебанік.

Повернемося на тисячоліття назад. Українська писемність має багатовікову історію і була досить поширеною, свідченням чого є літописи, вона є наступницею писемності Русі Київської. Найдавніші з відомих рукописних шрифтових взірців було створено саме в Києві — писане у 1056–1057 роках дияконом Григорієм «Остромирове Євангеліє» (на жаль, зберігається у Санкт-Петербурзі у Державній публічній бібліотеці імені М. Є. Салтикова-Щедріна), та «Київські глаголичні аркуші» (IX–X ст.).

Більш давня глаголиця змінилася кириличним (уставним) письмом, у якому частину літер було взято з візантійського уставного письма, частину створено заново на основі грецьких взірців. Літери кириличного письма чіткі, відокремлені одна від одної, майже не мають нахилу, різні за шириною; округлі літери мають характерну мигдалевидну форму, яку можна порівняти з полум'ям свічки, вони досить вузькі (О, Е), зустрічаються тонкі нижні подовження (Р, У, Х, З). Більш пізній варіант кириличного письма (напівустав волинських писарів) було використано Іваном Федоровим при створенні «Острозької Біблії».

На початку ХХ ст. художники-графіки вже робили спроби створити українську абетку на основі кириличного письма. Найбільш значимі роботи Г. Нарбута і В. Кричевського. У 80-х рр. Василем Хоменком створена «Нова українська» гарнітура, ще відома, як «хоменківська».

Національні особливості української шрифтової форми, які існували до середини 20-х рр. ХХ ст., пізніше практично було стерто переважною більшістю радянських шрифтів, створених за зразками «класичних», «кращих світових» чи просто запозичених з класичних латинських гарнітур. Негативне ставлення в цілому до розвитку національних шрифтових форм в Україні за часів радянської влади призвело до того, що художників-графіків, які працювали в цьому напрямку, налічувалися одиниці, а наукових досліджень, що торкалися б особливостей каліграфії, типографіки українських шрифтів фактично не було. Тільки завдяки окремим виданням з відповідним шрифтовим оформленням книги українська шрифтова форма остаточно не загубилася, не втратила своєї краси, художньої пластики, емоційної образності.

«Шрифт — це візуальне зображення мови символами, які пластично співпадають з особливостями мовної мелодії і, як органічне ціле з мовою, живиться одним корінням з глибин історії» [3] — таку поетичну характеристику дав заслужений діяч мистецтв України В. Чебанік — один з найвизначніших сучасних шрифтовиків, за-

вдучач кафедри графічного дизайну, професор Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука, один з тих людей, які справді пропагують і не тільки на рівні ідеї намагаються донести до широкого загалу необхідність мати відповідну державній мові абетку.

В. Чебаніка по праву називають майстром книги. Художник багато років експериментує, розробляючи нові види шрифтових форм і композицій. Шрифтові написи різного призначення почали цікавити В. Чебаніка ще під час служби в армії, потім у художньому інституті. Книга Альберта Капра «Німецьке мистецтво шрифту» дало поштовх справжньому захопленню цим мистецтвом. Для всіх книг, які ілюстрував художник, створювалися оригінальні гарнітури для заголовків, заставок — невеличкі каліграфічні шедеври. Згадати, хоча б оригінальне оформлення п'єси «Камінний господар» Лесі Українки, збірок поезій українських письменників, або роману «Собор Паризької Богоматері» Віктора Гюго, де художник використав за взірць особливий вид раннього готичного письма, так зване круглоготичне письмо.

В. Чебанік вважає, що створення української державної абетки, як символу державності України, є невідкладною справою, прагне повернути, ввести у повсякденність, укорінити кириличний шрифт з його давніми і сучасними ознаками. Так, взявши кириличне письмо за основу, пропонується дещо змінити форму ряду літер в абетці, наприклад Щ (за словами художника, має форму малого герба), Ж, Р, Ю, Я, Н та ще декількох, наблизивши їх за рисунком до літер, що зустрічаються у пам'ятках писемності — «Остромировому Євангелії», «Ізборнику» Святослава (1073 р.), «Пересопницькому Євангелії» (1556–1561 р.), виданнях білоруського першодрукаря Франціска Скорини. Розробивши абетку-еталон, художник на її основі творить ряд гарнітур: *Tatyana, Kyiv, Chebanyk Cond, Shekavyzya, Libid, Chebanyk Gothic, Mariya Skoropys, Veronica Light, Galina Book, Sasha Wavis, Vushg, Chebanyk Skoropys, Ustav millennium, Sofiya Kyivska, Dnipro, Chornobryvzi, Borisfen* та інші.

Художник підготував цілу базу різноманітних, відмінних одна від одної гарнітур, де кожен зацікавлений може знайти шрифт, що підійде саме для його потреб: експресивна за рисом гарнітура «*Chebanyk Skoropys*» відзначається енергійною пластикою — дуже широкі за пропорціями літери, ніби писані від руки пером, мають багато верхніх і нижніх виносів (наприклад, як у літері К), напливів-потовщень; більш витонченого, навіть вишуканого характеру «*Veronica Light*» з його плавними лініями і серифами; у «*Mariya Skoropys*» серифи набувають декоративного вигляду, розмашистий штрих, ніби віртуозний стрімкий розчерк пера, кожний елемент літери подвоєно, повторено з більш сильним і легким натисненням, з'являється відчуття внутрішнього руху — і тут постають асоціації з мистецтвом бароко; зовсім інакший «*Chebanyk Gothic*» з його надломленими дугами; рублений (гротесковий) шрифт «*Chebanyk Cond*» набуває урбаністичного, стриманого вигляду — більш раціональний і простий за формою і пропорціями.

У передмові до каталогу своїх шрифтів В. Чебанік сказав: «Як самостійна держава — Україна повинна володіти всіма символами державності і, перш за все, державною мовою з відповідною їй мові графічною абеткою. ...Українська абетка повинна бути кириличною в своїй основі, сучасною за державними, національними, художніми та естетичними ознаками. Новостворена національна абетка в цей несприятливий для існування української мови час стане надійною резервацією, де мова збережеться навечно, ще й позбудеться ознак вторинності й неповноцінності. Потрібна тільки воля української держави».

Праця В. Чебаніка в галузі каліграфії — яскраве свідчення його високої професійної майстерності, а створена ним нова українська абетка може вважатися

помітним чинником розвитку духовності нації. І не даремно академік М. А. Стороженко, віддаючи належне ідеї В. Чебанника створити українську національну абетку, на IX сесії Загальних зборів НАМУ 2005 р. назвав художника новим Нарбутом, новим Василем Кричевським.

1. Нестеренко П. Мистецтво шрифту в екслібрисі, його часові видозміни // Мистецтвознавство України. — Вип. 4. — К.: СПД Кравчук, 2004. — С. 326–333.

2. Мітченко Віталій. Мистецтво скоропису в просторі українського барокко // Український світ. — 1992. — № 1. — С. 24–25.

3. Чебаник Василь. Графіка української мови / Абетка. — 2004. — С. 6.

*Дар'я СМІРНОВА,
магістр архітектури*

ОСНОВНІ СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ПАМ'ЯТКООХОРОННІ ПРИНЦИПИ В АСПЕКТІ РЕНОВАЦІЇ МІСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ ЗАБУДОВИ

Д. Смірнова. Основні соціокультурні та пам'яткоохоронні принципи в аспекті реновації міської історичної забудови.

Автор аналізує основні принципи збереження міської історичної забудови.

Ключові слова: архітектура, реновація, реставрація, реконструкція.

Д. Смирнова. Основные социокультурные и памятниксохраняющие принципы в аспекте реновации городской исторической застройки.

Автор анализирует основные принципы сохранения городской исторической застройки.

Ключевые слова: архитектура, реновация, реставрация, реконструкция.

D. Smirnova. The main social and cultural principles and principles of monument conservation in terms of renovation of urban historical fabric.

The author analyses the main principles of conservation of urban historical fabric.

Keywords: architecture, renovation, restoration, reconstruction.

Архітектурна спадщина кожного народу, що формувалася протягом багатьох століть, є духовним, культурним, економічним та соціальним надбанням надзвичайно високої вартості. Її втрати нічим не можна компенсувати, про що свідчать зміни в історичному обличчі Києва, який протягом останнього століття втратив і в наш час продовжує втрачати архітектурні пам'ятки. На відміну від інших країн Європи, зокрема Польщі, Франції, Австрії чи Німеччини, де існують суворі закони щодо збереження міської історичної забудови і, відповідно, сувора відповідальність за їх порушення, в Україні посилюються небезпечні з погляду майбутнього держави тенденції недбалого ставлення до питань збереження архітектурної спадщини, що становить реальну загрозу втрати найцінніших зразків історичного минулого вітчизняного містобудування. І хоч і в нас прийнято чимало пам'яткоохоронних документів, які мають виконуватися, зокрема Закони України «Про затвердження загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної